

Basisstof 1 Organismen in hun omgeving**ecologie**

studie van relaties tussen organismen en hun milieu

milieu

leefomgeving van een organisme

biotische factoren

invloeden van de levende natuur

abiotische factoren

invloeden van de levenloze natuur

individu

één organisme

niveau

schaal binnen de ecologie, bijvoorbeeld individu, populatie, levensgemeenschap, of ecosysteem

populatie

groep individuen van dezelfde soort in een bepaald gebied, die zich onderling voortplanten

levensgemeenschap

alle populaties in een bepaald gebied

ecosysteem

gebied waarbinnen de biotische en de abiotische factoren een eenheid vormen

Basisstof 2 Voedselrelaties**planteneters**

organismen die alleen planten eten

vleeseters

organismen die alleen dieren eten

voedselketen

reeks soorten waarbij elke soort voedsel is voor de volgende soort

schakel

elke soort in de voedselketen

voedselweb

alle voedselrelaties in een ecosysteem

alleseters

organismen die zowel planten als dieren eten

producenten

organismen die het voedsel voor andere organismen maken

koolstofdioxide

gas in de lucht dat planten opnemen

mineralen

voedingsstoffen voor een plant die in de bodem zitten

consumenten

organismen die de stoffen eten die ze niet zelf hebben gemaakt

consumenten van de eerste orde

organismen die producenten eten

consumenten van de tweede orde

organismen die consumenten van de eerste orde eten

afvaleters

organismen die dode resten van planten en dieren eten

reducenten

organismen die de dode resten van organismen afbreken

kringloop

stoffen van planten komen via dieren, afvaleters en reducenten uiteindelijk weer bij planten terecht

biologisch afbreekbaar

stoffen die door reductanten kunnen worden afgebroken

niet biologisch afbreekbaar

stoffen die niet door reductanten kunnen worden afgebroken

Basisstof 3 Samenleven

populatiegrootte

aantal organismen in een populatie

biologisch evenwicht

de populatiegrootte in een ecosysteem schommelt rond een evenwichtswaarde

concurrentie

relatie waarbij wordt gestreden om bijvoorbeeld voedsel, een partner of een veilige plek

samenwerking

relatie waarbij bijvoorbeeld samen voedsel wordt gezocht

rangorde

één dier is de baas, de rest van de dieren weten hun plek

territorium

gebied dat wordt verdedigd tegen soortgenoten

paarvorming

een mannetje en een vrouwtje werken samen om zich voort te planten

symbiose

langdurige relatie tussen individuen van verschillende soorten

parasitisme

symbiose waarbij een individu een voordeel heeft en het andere individu een nadeel heeft

parasiet

individu dat een voordeel heeft bij parasitisme

gastheer

individu dat een nadeel heeft bij parasitisme

Basisstof 4 Natuurbeheer

bedreigd

individuen van een soort hebben moeite om in leven te blijven en zich voort te planten

uitsterven

verdwijnen van een soort

biodiversiteit

variatie aan soorten in de natuur

herintroductie

het terugbrengen van een dier- of plantensoort in een land

natuurbeheer

maatregelen om natuur te behouden, beschermen en herstellen

Basisstof 5 Mens en milieu

milieuproblemen

nadelig invloed van mensen op het milieu

uitputting

zo veel stoffen uit het milieu halen dat ze opraken

vervuiling

stoffen aan het milieu toevoegen die schadelijk zijn

fossiele brandstoffen

brandstoffen die miljoenen jaren geleden zijn ontstaan uit resten van dode planten en dieren

grondstoffen

stoffen die uit het milieu worden gehaald om bijvoorbeeld machines, apparaten, huizen en kleding te maken

stikstof

belangrijke stof in mest

luchtvervuiling

vervuiling van de lucht met bijvoorbeeld stikstof uit mest of koolstofdioxide uit fossiele brandstoffen

gif

stof die schadelijk is voor organismen

bodemvervuiling

giftige stoffen in de bodem

watervervuiling

giftige stoffen in het water

broeikasgassen

gassen in de dampkring die de warmtestraling van de aarde tegenhouden

broeikaseffect

deel van de warmte-uitstraling van de aarde wordt tegengehouden door gassen in de dampkring

versterkte broeikaseffect

het opwarmen van de aarde doordat er meer broeikasgassen worden afgegeven aan de dampkring

klimaatverandering

verandering van het weer over een lange periode

blauwalg

bacterie die stoffen maakt die giftig zijn

stijging van de zeespiegel

de hoogte van het zeewater stijgt

droogte

tekort aan zoet water en drinkwater

Basisstof 6 Duurzaamheid**grondstoffen**

stoffen die uit het milieu worden gehaald om bijvoorbeeld machines, apparaten, huizen en kleding te maken

duurzaamheid

ervoor zorgen dat het milieu geen schade ondervindt van menselijke activiteiten

duurzame energie

energie die geen milieuvervuiling veroorzaakt en niet opraakt

biomassa

afval van planten en dieren

hergebruik

een voorwerp opnieuw gebruiken

recycling

afval wordt gebruikt als grondstof voor nieuwe producten

precisielandbouw

technologie gebruiken om planten heel precies te geven wat ze nodig hebben

kringlooplandbouw

duurzaam omgaan met natuurlijke hulpbronnen

Extra stof 8 Voedselproductie**landbouw**

alle activiteiten waarbij het natuurlijk milieu wordt aangepast voor de productie van planten en dieren voor menselijk gebruik

monocultuur

grote akkers met maar één soort gewas

organische mest

mest afkomstig van organismen

kunstmest

mest die kunstmatig wordt gemaakt in een fabriek

intensieve veehouderij

veehouderijen met weinig grond

mestoverschot

er wordt meer mest gemaakt dan nodig is voor bemesting

glastuinbouw

tuinbouwgewassen die in kassen worden verbouwd

visserij

het vangen van vissen

overbevissing

te veel vis vangen in een bepaald gebied

bijvangst

het onbedoeld vangen van vissen

visteelt

het kweken van vis in speciale bakken of kooien

biologische landbouw

verbouwt voedsel op een andere manier dan de gangbare landbouw door bijvoorbeeld geen gebruik te maken van kunstmest